

УДК: 314.642(497.7),,1953/2002”

ДИНАМИКА И ПРОСТОРНА РАЗМЕСТЕНОСТ НА САМЕЧКИТЕ ДОМАЌИНСТВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Мирјанка МАЦЕВИЌ

Институт за географија, ПМФ

Гази Баба бб, Скопје, e-mail: mira.madzevikj@gmail.com

ИЗВОД

Во услови на значајни општествено-економски трансформации, демогеографскиот развој на Република Македонија се одликува со постојан пораст на бројот на населението проследен со промени во бројот и структурата на домаќинствата. Взаемната поврзаност на општествено-економските процеси и населението во севкупниот развој не може доволно да се објаснат ако не се имаат во предвид развојните карактеристики на домаќинствата. Познавањето на структурата на домаќинствата е од непроценливо значење за согледување на тенденциите на социо-географските и економско-географските процеси во едно подрачје. Во трудот се изнесени сознанијата кои што се однесуваат на настанатите промени во бројното движење и големината на домаќинствата според бројот на членовите. Акцентот е ставен на самечките домаќинства и нивната територијална разместеност. Присуството и бројниот пораст на самечките домаќинства во одредени подрачја во Р Македонија во последниот период упатуваат на можни демографски и други проблеми.

Клучни зборови: самечки домаќинства, просторна разместеност, региони, општини.

ABSTRACT

In terms of important socio-economic transformations, the demographic development of Macedonia is characterized by constant growth of the population accompanied by changes in the number and structure of households. Mutual relation of socio-economic processes and the overall population growth can not be explained well enough if developmental characteristics of households are not consider. Knowing the structure of households is extremely important for understanding the patterns of geographical and socio-economic processes in one geographical area. This paper presents the findings related to the changes in households according to number of members. Emphasis is placed on one person households and their territorial distribution. The presence and increase of one person households in certain areas in Republic of Macedonia in the last period suggests to possible demographic and other problems.

Key words: one person households, spatial distribution, municipalities, regions.

ВОВЕД

Домаќинствата во демогеографијата се определени како своевидни клетки на човековото општество, посебни социо-економски заедници, демографски јадра во кои се одвиваат популациските промени, а истовремено и значајни работни единици. За нив слободно може да се каже дека на посебен начин ја градат основната компонента на развојот на еден простор, бидејќи преку своите обележја претставуваат основа за многу социогеографски процеси и имаат влијание врз развитокот воопшто. Од нивниот досегашен развиток може да им се прогнозира идниот развиток, да се предвидат и проценат некои други популациски елементи, условите за одвивање на одредени стопански и нестопански дејности, да се планираат идните потреби и друго. Поради тие причини познавањето на состојбата со домаќинствата има многустрано теоретско и практично значење.

При истражување на населението на Република Македонија е неодминливо истражувањето на демографските аспекти на домаќинствата, трансформациите се случуваат кај нив и нивната територијална разместеност. Посебни истражувања од географски аспект посветени исклучиво на самечките домаќинства и нивните карактеристики не се забележани. Во досегашните географски истражувања, за самечките домаќинства главно станува збор во контекст на проучувања на вкупниот број домаќинства и нивната структура (Панов,1985), територијална разместеност во урбаната и руралната средина во Скопската Котлина (Даскаловски,1985) и слично.

Во овој трудот се изнесени резултатите од истражувањето на некои особености на домаќинствата во Р Македонија во втората половина на дваесеттиот век. Акцентот е ставен на самечките домаќинства, нивната бројна динамика и територијална разместеност. Проучувањето на самечките домаќинства во Р Македонија произлезе од причина што присуството и растот на самечките, заедно со старечките домаќинства, особено од осумдесеттите години на дваесеттиот век, станаа забележлива појава во демографските процеси на државата во целина, а во одделни региони или општини има загрижувачки димензии, кои оставаат сериозни последици. Така на пример нивниот потенцијал, без разлика од кој аспект да се анализира, не е ист како кај појаките домаќинства во поглед на бројот на членовите. Тоа понатаму носи дополнителни социоекономски проблеми кои се манифестираат во развојот на населбите, а кои особено се чувствуваат во дел од населбите во руралната средина, населбите зафатени со емиграција, демографско стареење, депопулација и слично.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Во поглед на применетата методологија на истражување да истакнеме дека се анализирани промената на вкупниот број на домаќинства во Република Македонија и нивната структура според бројот на членови. Посебно внимание е посветено на бројот на самечките домаќинства и нивната територијална разместеност по одделни региони и општини. Истражувањето се базира на релевантни статистички податоци од пописите што се спроведени во Р Македонија од страна на Државниот завод за статистика. Извршена е математичко-статистичка обработка на податоците, а воедно и анализа на постоечката литература во која се презентирани досегашните истражување. За согледување на можните причини е спроведено интервју на мал број самечки домаќинства во Скопскиот регион.

Според методолошките објаснувања за пописот на населението, домаќинствата и становите во 2002 година, за домаќинство се смета секоја семејна или друга заедница на лица кои ќе изјават дека заедно живеат и заеднички ги трошат своите приходи за подмирување на основните животни потреби (домување, исхрана и друго), без оглед дали сите членови постојано се наоѓаат во местото каде што е населено домаќинството или некој од нив определено време престојуваат во друго населено место, односно странска држава, заради работа, школување, или од други причини. Имајќи ја на предвид дефиницијата за вкупно население, во вкупниот број на домаќинства се вклучени домаќинствата кои во својот состав имаат најмалку едно лице, кое припаѓа на категоријата вкупно население. Според истиот извор (РМ ДЗС 2005) под самечко домаќинство се подразбира секое домаќинство кое се состои од лице кое живее само и кое нема свое домаќинство во друго место. Со оглед дека предмет на нагласено интересирање во овој труд се самечките домаќинства, во конкретниот случај е неминовно да истакнеме дека тие претставуваат индивидуални несемејни домаќинства. Во категоријата несемејни домаќинства се и домаќинства составени од две или повеќе лица кои не се во сродство или се во сродство, но не претставуваат семејство. Во истражувањето, анализата на територијалната дистрибуција на самечките домаќинства е направена според НТЕС, ниво 3, која се состои од осум региони и НТЕС, ниво 4, каде се определени вкупно 84 општини, кои претставуваат административни единици издвоени според административно-територијалната организација од 2004 година, а се базира на податоците од пописот спроведен во 2002 година.

БРОЈ И ГОЛЕМИНА НА ДОМАЌИНСТВОТА

Развојните карактеристики на населението на своевиден начин ја отсликуваат поврзаноста на демогеографскиот развој со условите во кои се наоѓа и развива населението и процесите кои се присутни. Населението на Р Македонија кон крајот на XX век, според одликите на демографските процеси и промени, може да се констатира дека ги добива современите трендови на развојот на населението од западните цивилизации. (Даскаловски, 1995).

Во втората половина на дваесеттиот век е евидентен пораст на бројот на населението, паралелно со тоа зголемување на бројот на домаќинствата, промени во демографската структура, опаѓање на природниот прираст, засилување на разликите во територијалната дистрибуција на населението и друго. Тоа го потврдуваат расположливите податоци, кои произлегуваат од досега спроведените пописи во државата и проучувањата на истражувачите, кои се занимаваат со демогеографска проблематика. Во контекст на сето тоа, посебно внимание заслужува истражувањето на домаќинствата. Тие се многу чувствителна демографска категорија која реагира на збиднувањата во општеството, бидејќи промените во општествено-економската структура, настанатите процеси на урбанизација, индустријализација и деаграризација имаат силен одраз и врз домаќинствата. Воедно, од нивните карактеристики можат да се согледаат законитостите во демографскиот развој, степенот на деаграризација, достигнувањата во поглед на животниот стандард и друго.

Табела 1. Број и големина на домаќинствата.

година на попис	население			домаќинства			
	вкупно	индекс		вкупно	индекс		просечно член ови
		1953=100	вериж.		1953=100	вериж.	
1953	1304514	100,0	/	246313	100,0	/	5,3
1961	1406003	107,8	107,8	280214	113,8	113,8	5,0
1971	1647308	126,3	117,2	352034	142,9	125,6	4,7
1981	1909136	146,3	115,9	435372	176,8	123,7	4,4
1994	1945932	149,2	101,9	501963	203,8	115,3	3,9
2002	2022547	155,0	103,9	564296	229,1	112,4	3,6

Извор: РМ ДЗС (2004): Статистички годишник на Република Македонија 2004, Скопје.

Општествено-економските трансформации, забрзаниот развој на индустријата и останатите стопански и услужни дејности на една страна, а занемарувањето на земјоделството и на руралната средина еден подолг временски период од друга страна, иницираа миграциски бран на релацијата село-град. Во него беа вклучени одделни членови или цели домаќинства (во прв ред младо работоспособно население), а со тоа и трансфер на демографскиот потенцијал од една дејност кон друга, од едни области кон други. Сето тоа резултирало со промени и во домаќинствата, нивниот број, големина и друго.

Од анализата на динамиката и структурата на вкупниот број домаќинства во државата, може да се заклучи дека паралелно на порастот на населението нараснал и бројот на домаќинствата. Во Р Македонија, според податоците од пописот спроведен во 2002 година имало вкупно 564 000 домаќинства, што претставува зголемување за повеќе од два пати во однос на средината на дваесеттиот век. Особено е нагласено зголемувањето во шеесеттите и седумдесеттите години на минатиот век, што се поклопува со периодот кога се интензивирале процесите на урбанизација и на индустријализација. Промената на бројот на домаќинствата е резултат на позитивната динамика на бројот на населението, но е поинтензивна и е поврзана со промените во самата структура на домаќинствата. Тоа е периодот кога била нагласена трансформација на нивната големина во поглед на бројот на членовите, раслојувањето и распаѓањето на големите т.е помногубројни патријархални домаќинства и нивно преминување во заедници со помал број членови.

Како резултат на тоа просечната големина на домаќинствата опаднала од 5,3 членови во 1953 година на 3,6 членови во 2002 година. Во зависност од начинот и од интензитетот со кој се одвивало ситнењето на домаќинствата, степенот на депопулација, иселувањето и доселувањето на цели домаќинства или нивните членови, како и од други причини, различно е просечното учество на членовите во едно домаќинство анализирано по региони, по општини или по населени места. Поради ограниченост на просторот нема да се задржиме на детаљна анализа на просторните разлики во просечната големина на домаќинствата. Ќе истакнеме дека единствено во Полошкиот регион во 2002 година нивната просечна големина била над четири членови, а во сите останати е помеѓу 3,1 (источниот) и 3,8 членови (југозападниот регион). Причините за ваквите промени произлегле од особеностите на социо-економските процеси кои се одвивале во општествениот и економскиот живот на државата.

Истовремено се случиле поместувања во распределбата на домаќинствата според бројот на членови. Во целина гледало, од 1961 година па наваму, најголемо процентуално учество се забележува кај дома-

ќинствата што се состојат од четири членови и тоа во периодот 1961 година кога изнесувало 17,8%, се наголемило на 28,4% во 2002 година, односно двојно поголемо учество во споредба со средината на дваесеттиот век.

Табела 2. Структура на домаќинствата според бројот на членови.

година на попис	вкуп.	број на членови во домаќинствата							
		1	2	3	4	5	6	7	8 и повеќе
1953	100	7,2	8,6	12,0	15,0	15,3	13,5	10,2	18,2
1961	100	6,8	9,6	12,6	17,8	16,8	13,0	8,9	14,4
1971	100	6,3	10,6	13,7	23,6	17,1	11,4	6,9	10,4
1981	100	6,1	12,1	15,2	29,5	14,8	9,3	5,0	7,9
1994	100	8,9	17,4	16,7	29,2	12,4	7,8	3,2	4,4
2002	100	9,5	19,6	18,4	28,4	12,5	7,0	2,5	2,0

Пресметано според РМ ДЗС (2004): Статистички годишник на Република Македонија 2004, Скопје.

Кај останатите домаќинства се забележливи спротивни трендови на развојот. Бројот на големите домаќинства со по пет и повеќе членови постојано се намалувал, што резултирало и со сериозно намалување на нивното учество од 38.7% во 1961 година, на 22% во 2002 година, а особено е изразено кај домаќинствата со осум и повеќе членови.

Наспроти нив, се очигледни порастот на бројот и учеството на домаќинствата, кои се составени од помал број на членови и тоа со еден, два или три члена. Постепено, но сигурно нивното учество во вкупниот број на домаќинства се зголемувало и од 29,6 % во 1961 година достигнало 47,5% во 2002 година.

Во сите тие промени загрижувачки е порастот на самечките домаќинства. Во средината на дваесеттиот век тие биле со помало учество, но трансформациите во општеството го интензивирале порастот на самечките домаќинства, кој бил понагласен во споредба со вкупниот број на домаќинства. Зголемувањето на бројот на самечки домаќинства особено е изразено од осумдесеттите години па наваму, што резултирало и со зголемување на нивното учество и во 2002 година тие претставувале 9,5% од вкупниот број на домаќинства во државата.

Табела 3. Самечки домаќинства во Р Македонија.

год. на попис	домаќинства					
	Вкупно	самечки домаќинства				
		сé	% од вкупно	1953=100	вр. индекс	сред. стапка
1953	246313	17723	7,2	100,0	/	/
1961	280214	19169	6,8	108,2	108,2	1
1971	352034	22290	6,3	125,8	116,3	1.5
1981	435372	26681	6,1	150,5	119,7	1.8
1994	501963	44637	8,9	251,9	167,3	3.9
2002	564296	53861	9,5	303,9	120,7	2.3

Сериозниот пораст на самечки домаќинства во последно време го потврдува и просечната годишна стапка на пораст која од 1,5 % во периодот 1953-1961 година се наголемила на 3,9% во периодот 1981-1994 година, односно 2,3 % во последниот меѓупописен период. Во основа таа е повисока од годишната стапка на пораст на вкупниот број домаќинства која на периодот 1981-1994 година изнесувала 1,1 %, односно 1,5% во последниот меѓупописен период.

Во следењето на идниот развој на самечките домаќинства секако дека треба да се има на предвид изразениот пораст на домаќинствата со по два члена кои претставуваат безмалку една петтина од домаќинствата во државата. Со оглед на старосната структура на населението, тенденциите во природното движење и друго, со право може да се очекува во иднина дел од овие домаќинства да прераснат во категоријата самечки домаќинства.

Кај нас е очигледен порастот на учеството на самечки домаќинства, но во споредба со останатите држави да споменеме дека е понизок. На пример, во Западна Европа во 2006 година 28,9 % од домаќинствата биле самечки, во источна Европа 22 %. и.т.н. Всушност, трендот на пораст на самечките домаќинства кај нас и во светот е во корелација со културниот развој и животниот стандард, рушење на традиционалните фамилијарни вредности и друго. Порастот на лица ориентирани кон професионално усовршување, порастот на разводите и смртноста кај населението од повисока возраст се најчесто истакнуваните моменти кои директно влијаат на зголемување на бројот на самечки домаќинства.

Значењето на домаќинствата е големо, а во зависност од големината и структурниот состав на членовите на домаќинствата зависи и нивната функција во општествената, во економската, во културно-просветната и во друга средина, а особено во урбаната и руралната средина (Панов, 1985). Присуството и растот на самечките домаќинства во структурата на домаќинствата се смета за реален индикатор и предуслов за сериозни економски и социјални проблеми. Така на пример, доколку тие се анализираат како работни заедници и е неопходно утврдување на нивниот работен потенцијал, малиот број на членови во домаќинство како што се самечките, во комбинација, на пример со неповолна старосна структура, упатува на сознанието дека станува збор за демографски критични работни заедници на кои во иднина нема да може да се планира, односно се поврзани со сериозни проблемни и неповолни последици. Нивното поголемо присуство во комбинација со повисока старост, претставува сериозна закана за појава од недостаток на работна сила во одредени дејности и региони како што се на пример земјоделството, туризмот, регионите зафатени со депопулација и слично.

РЕГИОНАЛНА РАЗМЕСТЕНОСТ НА САМЕЧКИТЕ ДОМАЌИНСТВА

Територијалната дистрибуција на самечките домаќинства е резултат на влијанието на повеќе географски фактори и процеси, а пред се произлегува од територијалната разместеност на вкупното население, неговата динамика и демографската структура, од интензитетот на раслојување на домаќинствата гледано во целина или по одделни подрачја или области, специфичностите на миграционите процеси и слично.

Во конкретниот случај да истакнеме дека популациско-географскиот развој на одделни просторни и административно-територијални целини во рамките на државата, надополнет со интензивните социоекономски процеси, трансформациите во општествената и економската структура, традицијата, нагласените разлики во севкупниот развој на регионите и слично, влијаеле врз развојните карактеристики на самечките домаќинства и нивната просторна разместеност.

Истражувањето на оваа проблематика покажа дека како резултат на сите овие влијанија се очигледни сериозните разлики и голема хетерогеност во просторната разместеност на самечките домаќинства. Се издвојуваат области со помал или со поголем број на самечки домаќинства, а аналогно на тоа и нивна различна застапеност во вкупниот број на индивидуални домаќинства на одделни региони. Анализата на апсолутните бројки на самечки домаќинства упатува на фактот дека

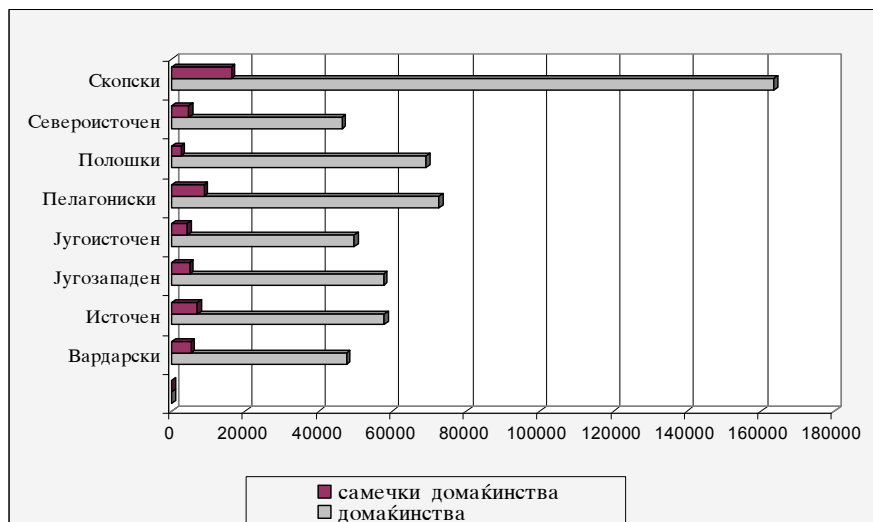
30,1% од нив се сконцентрирани во Скопскиот регион, каде што воедно се наоѓа и најголем број од домаќинства на државно ниво. Причините за вака висока концентрација на самечки домаќинства во регионот се разновидни, а произлегуваат пред се од регионалните разлики во развојот и достигнатото ниво на развиеност. Атрактивноста на Скопскиот регион за населението од останатите региони поради разновидни причини (како на пример образование, вработување, стручно усовршување и друго) подолг временски период привлекува младо население кое се доселува во регионот од другите региони на државата. Истовремено, иселувањето на дел од младото работоспособно население од Скопскиот регион надвор од државата, промените во старосната структура, смртноста, разводите и слично, придонесуваат за поголема застапеност на самечките домаќинства.

Табела 3. Разместеност на домаќинствата по региони, 2002 година.

регион	индив. домаќинства		самечки домаќинства		
	вкупно	структура	се	% од вкупно	струк.
Вардарски	47469	8,4	5301	11,2	9,8
Источен	57894	10,3	6979	12,1	13,0
Југозападен	57652	10,2	4909	8,5	9,1
Југоисточен	49695	8,8	4286	8,6	8,0
Пелагониски	72531	12,9	8908	12,3	16,5
Полошки	69089	12,2	2657	3,8	4,9
Североисточен	46295	8,2	4630	10,0	8,6
Скопски	163612	29,0	16191	9,9	30,1
Р Македонија	564237	100,0	53861	9,5	100,0

Пресметано според РМ ДЗС(2005): Попис на населението, домаќинствата и становите во Р Македонија, 2002, книга XIII, Скопје.

Во останатите планско-статистички, региони има помала концентрација на самечки домаќинства. Во Пелагонискиот регион се наоѓаат 16,5%, а во Источниот регион 13% од вкупниот број на самечки домаќинства во државата. За овие региони е карактеристично тоа што доколку се доведат податоците во корелација со регионалното учество во вкупниот број на домаќинства, очигледна е поголемата застапеност на самечките домаќинства. Во суштина, станува збор за региони кои со децении се одликувале со силна емиграција, следена со опаѓање на општата стапка на наталитет и на влошување на старосната структура.

Графикон 1. Регионална размештеност на домаќинствата во 2002 година.

Во Вардарскиот, Североисточниот, Југозападниот и Југоисточниот регион се сконцентрирани помал број од самечките домаќинства, а во споредба со учеството на вкупниот број домаќинства разликите не се многу големи. Специфична е состојбата во Полошкиот регион каде се сконцентрирани помалку од 5% од самечките домаќинства во Р Македонија, што претставува сериозна разлика во споредба со застапеноста на вкупниот број на домаќинства во државата, која е повисока и изнесува 12,2%. Станува збор за регион во кој е поголемо учеството на младо население, наталитетот е повисок од државниот просек и со најголема просечната големина на домаќинствата според бројот на членови. Сето тоа претставува тесна демографска основа за формирање на самечки домаќинства.

Пореална претстава за состојбата по региони може да се добие ако се направи анализа на учеството на самечките домаќинства во рамките на секој регион посебно. Највисока застапеност на самечки домаќинства во вкупниот број на домаќинства во рамките на регионот се забележува во Пелагонискиот регион каде тие се со учество од 12,3%, а после него во Источниот регион со 12%. Тоа се региони во кои години наназад имало изразена емиграција, низок природен прираст и слично. Во Вардарскиот регион учеството е нешто помало, но сепак е над државниот просек. Со вредност блиска до државниот просек се одликуваат Скопскиот регион, каде се сконцентрирани најголем дел од вкупното население и домаќинства, како и Североисточниот регион во кој една десетина од домаќинствата се самечки. Со оглед на демографската состојба, со нешто помала застапеност се истакнуваат Југозапад-

ниот и Југоисточниот регион каде самечките домаќинства учествуваат со по 8,6%. Динамичниот популациски развиток на Полошкиот регион, константно повисоката просечна големина на домаќинствата, начинот на живеење и друго, придонесоа тој да се карактеризира со најмала застапеност на самечки домаќинства која изнесувала само 3,8%. Сето тоа зборува дека кога е во прашање присуството на самечките домаќинства, регионалните разлики се очигледни и нагласени. Тие истовремено ги одразуваат демографските процеси кои биле карактеристични за регионите и имале влијание врз таквата состојба.

РАЗМЕСТЕНОСТ НА САМЕЧКИТЕ ДОМАЌИНСТВА ПО ОПШТИНИ

Подетална слика за дисперзијата и концентрацијата на самечките домаќинства се добива преку анализа на територијалната дистрибуција по општини и по населени места. Нивната бројна застапеност во рамките на општините е различна, а произлегува од популациската големина на општините, демографската структура и процеси во нив и слично. Во 15 општини бројот на самечки домаќинства се движи меѓу илјада и три илјади домаќинства, при што најголем број на самечки домаќинства се забележува во општината Битола, каде тој изнесувал во 2002 изнесувал 3585 самечки домаќинства, а потоа биле скопските општини Карпош со 2 979 и Центар со 2 726 самечки домаќинства. Во останатите општини бројот е помал, а само во осум општини нивната бројка изнесувала помалку од сто домаќинства. За таа цел се направи групирање на општините според учеството на самечките домаќинства во општините. Анализата на податоците покажува дека во 48,8% од општините во Р Македонија учеството на самечки домаќинства било со вредност под државниот просек и во нив биле сконцентрирани 35,9% од самечките домаќинства во државата. Наспроти нив, во 51,2% од општините вредноста била повисока од државниот просек и тие опфаќале 64,1% од самечките домаќинства во државата.

Општините кои се одликувале со мала застапеност на самечки домаќинства, каде нивното учество достигнувало до пет проценти¹, претставувале 19% од вкупниот број на општини, а во нив биле сконцентрирани 5,6% од самечките домаќинства.

Групата на општини во кои учеството на самечки домаќинства се движело во рамките од 5,01 до 10 % била најбројна² бидејќи таа опфа-

¹ Општините: Желино, Сарај, Арачиново, Студеничани, Боговиње, Липково, Врапчиште, Дебар, Центар Жупа, Гостивар, Теарце, Осломеј, Брвеница, Пласница, Тетово и Василево.

² Општините: Зајас, Шуто Оризари, Струга, Босилово, Зелениково, Јегуновце, Конче, Илинден, Маврово и Ростуша, Бутел, Вевчани, Петровец, Кичево,

ќала околу една третина од општините во државата, а приближно толку изнесувало и учеството на самечките домаќинства.

Општините кои во својата структура на домаќинства имале од 10,01-15% самечки домаќинства³, што претставува повисока вредност од просечната застапеност на државно ниво, биле застапени со приближно една третина. Меѓутоа, загрижува фактот дека во нив биле сконцентрирани 44% од самечките домаќинства, што воедно претставувало најголема застапеност.

Табела 4. Разместеност на самечките домаќинства по општини, 2002 година.

учество на самечки домаќинства во индивидуални домаќинства, %	општини		самечки домаќинства	
	вкупно	%	вкупно	%
до 5	16	19,0	3206	5,95
5.01-10	29	34,5	17379	32,27
10.01-15	27	32,1	23689	43,98
15.01-20	7	8,3	7967	14,79
20.01 и повеќе	5	6,0	1620	3,01
Вкупно	84	100,0	53861	100,00

Пресметано според РМ ДЗС (2005): Попис на населението, домаќинствата и становите во Р Македонија, 2002, книга XIII, Скопје.

Состојбата е многу неповолна во општините⁴ што имале високо учество на самечки домаќинства, кое се движело од 15,01-20%. Тие претставувале 8,3% од вкупниот број на општини во Р Македонија, но во нив биле сконцентрирани 14.8% од самечките домаќинства во државата.

Само 6 % од општините⁵ биле со изразено високо учество на самечки домаќинства, кои опфаќале 3% од самечките домаќинства што претставувало најмала концентрација на самечки домаќинства.

Гази Баба, Радовиш, Горче Петров, Струмица, Чаир, Ново Село, Куманово, Сопиште, Богданци, Валандово, Аеродром, Неготино, Винаца, Могила, Македонска Каменица и Чучер Сандево.

³ Општините: Охрид, Кавадарци, Крушево, Градско, Свети Николе, Кочани, Гевгелија, Штип, Велес, Долнени, Прилеп, Делчево, Росоман, Кисела Вода, Кривогаштани, Пробиштип, Карбинци, Битола, Дојран, Чешиново, Лозово, Ресен, Новаци, Крива Паланка, Демир Капија, Кратово и Зрновци.

⁴ Општините: Чашка, Карпош, Берово, Демир Хисар, Ранковце, Центар и Македонски Брод.

⁵ Општините: Пехчево, Другово, Старо Нагоричане, Вранештица и Дебарца.

Просторно гледано, дел од општините од Скопскиот регион (Сарај Арачиново, Студеничани, Зелениково и др.) дел од Североисточниот регион (Општина Липково) и општините од Полошкиот регион се одликувале со ниско учество на самечки домаќинства. Југозападниот регион има комплексна структура каде се истакнувале општини кои имале минимално учество (Дебар 3,3%) или многу високо како што се општините Вранештица (23,4% и Дебарца 23,8%). Во Југоисточниот регион со учество на самечки домаќинства испод државниот просек се истакнувале општините Василево со 5% , Босилово со 5,7% и други. Во Вардарскиот регион сите општини освен Неготино биле со повисоко учество од државниот просек, во Источниот регион сите имале повеќе самечки домаќинства во однос на државното ниво.

Во суштина општините со повисоко учество на самечки домаќинства просторно се лоцирани во Источниот, Североисточниот, Вардарскиот, Пелагонискиот и дел од Југозападниот регион. Со оглед на нивната демографската состојба, во иднина се очекува пораст на самечките домаќинства токму во нив. Тоа понатаму носи со себе бројни несакани последици и проблеми кои директно се одразуваат врз развојот на регионите и придонесуваат за нагласување на разликите во демографскиот и социоекономскиот развој.

Од тие причини бројните проблеми и прашања поврзани со структурата на домаќинствата, особено на самечките треба и понатаму да се истражуваат и детаљно проучуваат и да објаснуваат, но истовремено и да се имаат предвид во градењето на планските документи за развој. Регионалниот развој, насоките на нивен развој треба да се базираат и на сознанијата за структурата на домаќинствата.

ЗАКЛУЧОК

Порастот на бројот на домаќинствата во Р Македонија во втората половина на дваесеттиот век, е проследен со намалување на нивната просечна големина, која според податоците во 2002 година изнесувала 3,6 члена, наспроти 1961 година кога изнесувала пет члена. Воедно, во услови на силни социоекономски трансформации, настанале промени во структурата на домаќинствата според бројот на членови. Опаднало учеството на домаќинствата кои бројат пет и повеќе членови, а се зголемило учеството на помалите домаќинства. Како резултат на промените кај домаќинствата во последните неколку децении, се зголемил и бројот на самечки домаќинства. Тие во 2002 година претставувале 9,5% од домаќинствата во Р Македонија, а просторно се различно разместени. Најголем дел од самечките домаќинства биле сконцентрирани во Скопскиот регион. Индивидуално гледано, во вкупниот број на домаќинства посебно за секој од регионите, Пелагонискиот регион

имал најголем процент на самечки домаќинства, каде што нивното учество изнесувало 12,3 %. За разлика од него, во Полошкиот регион само 3,8% од домаќинствата биле самечки домаќинства. Од вкупно 84 општини во 2002 година, во 48,8% од општините во Р Македонија учеството на самечки домаќинства било со вредност под државниот просек и во нив биле сконцентрирани 35,9% од самечките домаќинства во државата. На друга страна, во 51,2% од општините застапеноста на самечките домаќинства била повисока од државниот просек и во нив се наоѓале 64,1% од самечките домаќинства во државата. Во некои општини самечките домаќинства имале незначително учество, а во некои тоа надминувало дваесет проценти и претставува сериозен проблем. Со оглед на моменталната демографска состојба, старосната структура на населението, природниот прираст, брачноста и воопшто современите трендови, во иднина се очекува зголемување на бројот на самечки домаќинства.

ЛИТЕРАТУРА

- Даскаловски В.(1985): Просторни детерминанти на популациониот развој на селата во Скопската котлина. Годишен зборник на ПМФ ИГ, кн.29. Скопје.
- Даскаловски В.(1987): Градовите како имиграциони центри во СР Македонија. Географски разгледи, кн.25, Скопје.
- Даскаловски В. (1989): Некои социогеографски специфичности на урбанизацијата во СР Македонија. Географски разгледи, кн.27, Скопје.
- Даскаловски В. (1995): Демографски развој на населението во Република Македонија. Географски разгледи, кн. 30, Скопје.
- Даскаловски В. (1996): Социогеографскиот развој на руралната средина во Република Македонија. Географски разгледи, кн. 31, Скопје.
- Даскаловски В. (1999): Нето миграцискиот биланс на селското население во Република Македонија (1948-1994 год.), Географски разгледи кн 34, Скопје.
- Даскаловски В. (2002): Актуелни промени во вкупното движење на населението во Република Македонија, 1994-2002 год., Географски разгледи кн 37, Скопје.
- Madžević M., Apostolovska Toševska B. (2004): Domacinstva kao fакoја u polјoprivredi u Republici Makedoniji. Zbornik. Kapital u polјoprivredi. Palic.
- Панов М. (1985): Динамика и структурни промени на домаќинствата во СР Македонија во периодот од 1961 до 1981 година. Годишен зборник на ПМФ ИГ, кн.29. Скопје.
- РМ ДЗС (2004): Статистички годишник на Република Македонија 2004. Скопје.
- РМ ДЗС (2004): Попис на населението, домаќинствата и становите во Р Македонија, 2002. книга II. Скопје.
- РМ ДЗС (2004): Попис на населението, домаќинствата и становите во Р Македонија, 2002. книга X. Скопје.

РМ ДЗС (2005): Попис на населението, домаќинствата и становите во Р Македонија, 2002. книга XIII. Скопје.

СРМ РЗС (1982): Основни статистички показатели за општествените и стопанските движења во општините на СРМ, 1981. Статистички преглед бр.125. Скопје.

http://www.nationmaster.com/graph/peo_one_per_hou-people-one-person-households

DYNAMICS AND SPATIAL DISTRIBUTION OF ONE PERSON HOUSEHOLDS IN REPUBLIC OF MACEDONIA

Mirjanka MADZEVIKJ

SUMMARY

The increase in the number of households in Republic of Macedonia in the second half of the twentieth century, accompanied by a reduction in their average size which according to the data in 2002 amounted to 3.6 members, compared to 1961 when it amounted to five members. Also, in conditions of strong socio-economic transformations, changes in the structure of households by number of members occurred. The share of households numbering five or more members declined and the share of smaller households increased. As a result of changes in households over the past few decades the number of one person households has increased. In 2002 one person households represented 9.5% of total households in Republic of Macedonia, spread over the territory. Most one person households were concentrated in the Skopje region. Individually speaking, the total number of households separately for each region, Pelagonia had the largest percentage of one person households, where their share amounted to 12.3%. Unlike Pelagonia, in Polog only 3.8% of the households were one person households. Out of 84 municipalities in 2002, in 48.8% of the municipalities in Republic of Macedonia the number of one person household was with values below national average and they include 35.9% of the one person households in the country. On the other hand, in 51.2% of the municipalities the share of one person households was above national average and they included 64.1% of the one person households. In some municipalities one person households have insignificant share, but in others they exceed 10% and represent a significant problem. Given the current demographic situation, the age structure of population, natural growth and general modern trends, in the future the number of one person households is expected to increase.